

KRONIEK

Vernieuwde website
Archief Eemland

- ⊕ Oorlogsdagboek
- ⊕ Verzetsgroep
- ⊕ Britse militaire graven
- ⊕ Het glas van Hoogland
- ⊕ Baardmankruik
- ⊕ Architect B.W. Plooi

Website Archief Eemland geheel vernieuwd

Kent u dat gevoel? Je werkt maanden keihard aan iets en als het eindresultaat eenmaal bereikt is, dan lijkt het de gewoonste zaak van de wereld. In 1990 bouwde Sir Timothy Berners-Lee de allereerste website van de wereld: <http://info.cern.ch>. Een jaar geleden werd het totale aantal websites geschat op 23,98 miljard. Over websites moet je dus niet teveel opscheppen, die zijn er gewoon. Toch waren we blij verrast toen de lezers van het *Historisch Nieuwsblad* de website van Archief Eemland begin dit jaar nomineerden voor de Geschiedenis Online Prijs, de prijs voor de beste geschiedenisite van Nederland. Blijkbaar is onze website niet 'gewoon', maar wordt hij echt gewaardeerd door de gebruikers.

door ALICE VAN DIEPEN

WAARDERING

Eerlijk gezegd zaten we ook een beetje met de nominatie in onze maag. Die gold namelijk voor de oude website en wij stonden juist op het punt de nieuwe te lanceren. Waarom een nieuwe site als de oude goed gewaardeerd wordt, kun je je afvragen. Die vraag hebben wij ons natuurlijk ook aan het begin van het traject gesteld, want uit publieksonderzoek bleek de waardering voor de site hoog.

Ook over bezoekersaantallen hadden we niet te klagen, want met een stijging van 25% naar 140.000 in 2009 zou je gemakkelijk achterover kunnen gaan leunen. Alleen is dat niet onze stijl.

VIRTUELE STUDIEZAAL

Archief Eemland wil optimaal gebruik maken van de mo-

gelijkheden van het internet en voortdurend werken aan innovatie en verbetering van de dienstverlening. De website is daarbij ons belangrijkste kanaal. Niet slechts een middel om te vertellen wie we zijn en wat we doen, maar een volwaardige virtuele studiezaal waar je met veel plezier en voldoening gebruik van kunt maken.

Een projectteam bestaande uit vaste en tijdelijke medewerkers heeft maanden lang hard gewerkt aan de vernieuwingen. Wij laten hen graag aan het woord.

MEER, BETER EN FRISSER

De nieuwe website is uitgebreider dan de oude, beter geordend en aantrekkelijker. Met al die facetten heb ik me bemoeid. Ik heb nieuwe inhoud geschreven, met name voor de regiogeschiedenis. De oude inhoud heb ik opnieuw geordend en voorzien van metadata, zodat teksten beter te vinden zijn via zoekmachines zoals Google. Basiskennis op het gebied van archieven kunt u nu ook vinden, zoals hoe een inventaris eruit ziet. Ik ben zeer tevreden over het resultaat en zal ook zelf vaak op de site te vinden zijn.

HENK VAN TILBURG
stagiair

WEBEXPOSITIES

Bekijk de webexposities (digitale tentoonstellingen) over verschillende thema's uit het archief. Zo kunt u nu de top-

ZAKELIJK EN EMOTIONEEL

Een historisch archief heeft twee kanten, een zakelijke en een emotionele. De zakelijke kant komt terug in de historische kennis, de professionele dienstverlening en de optimale vindbaarheid. De emotionele kant zit in de verwondering voor de oude stukken, voor het plotseling in contact staan met een foto van je ouderlijk huis, het lezen van een krantenbericht over een afgebroken buurt of het vinden van een archiefstuk waar je lang naar op zoek

www.amersfoortopdekaart.nl

Zoek de historische afbeeldingen van elke plek in Amersfoort en/of voeg nieuwe toe. Een combinatie van de collecties van Archief Eemland en Museum Flehite.

Foto omslag:
Dansen tijdens de
stadsfeesten van 1959
(www.archiefeemland.nl,
© Amersfoortse
Courant).

Alice van Diepen
is directeur van
Archief Eemland.

was. In de vernieuwde site komen deze twee kanten van Archief Eemland beter tot hun recht.

AMBITIE

Verwonder u over de geschiedenis van het Eemplein, kijk ademloos naar de ingekleurde initiaal van het *Puntboek* van het Mandenmakersgilde uit 1590, maak gebruik van de zoekwijzer historisch onderzoek of bekijk via één zoekopdracht zowel de collectie van Bibliotheken Eemland als die van Archief Eemland.

De bestaande bezoekers willen we nog beter bedienen, maar we hebben vooral de ambitie nog meer bezoek te trekken. We hopen dat u door inrichting en vormgeving enthousiast wordt om verder te zoeken en dat u de website aanbeveelt aan vrienden en bekenden. Zodat we volgend jaar opnieuw genomineerd worden voor de Geschiedenis Online Prijs. Zo 'gewoon' als we zijn.

stukken van Archief Eemland tot in het kleinste detail online bekijken. Of ga terug in de tijd en ontdek de geschiedenis van het Eemplein in prachtige historische foto's. Ook absoluut de moeite waard is het levensverhaal van een bakkersdochter.

ANKE VAN DIEMEN
stagiaire

COLLECTIES MET ÉÉN KLIK DOORZOEKEN

Met slechts één zoekvraag doorzoekt u gelijktijdig alle collecties en de website van Archief Eemland, plus de gehele bibliotheekcollectie van de Utrechtse bibliotheken. Zoekt u bijvoorbeeld met de term 'Koppelpoort', dan worden alle relevante archieven, afbeeldingen, kaarten en ontwerptekeningen, boeken, kranten en tijdschriften van Archief Eemland doorzocht en getoond, naast de gehele collectie van de Utrechtse bibliotheken. Tot dusver kon u alleen per deelcollectie zoeken. Die mogelijkheid houdt u overigens ook nog op de nieuwe site. In de toekomst zullen er meer en meer bronnen doorzoekbaar worden met de aquabrowser, zoals genealogische informatie en bouwvergunningen.

GEORGES ELISSEN
senior medewerker archieven en collecties

ACTIVITEITEN VOOR HET PUBLIEK

Bij het nieuwe onderdeel 'Publieksactiviteiten' ziet u wat Archief Eemland allemaal voor u organiseert. Het archief is de uitgelezen plek waar bewoners voor vragen en onderzoek terecht kunnen. Dat kan natuurlijk digitaal, maar soms is het ook fijn of bijzonder om het allemaal live en zelf mee te maken. Hoe meer mensen wij kunnen laten zien dat een archief juist verre van stoffig is, dat het een echt boeiende wereld vol erfgoed en verhalen is, hoe liever het ons is. Sneller en overzichtelijker vindt u onze activiteiten. U bent van harte welkom.

VIE VAN STEENBERGEN-VAN HOFWEEGEN
coördinator publiek

TECHNIEK ACHTER DE SITE

Op dit moment maakt Archief Eemland gebruik van vijf verschillende applicaties. Hierin slaan wij allerlei gegevens op over bijvoorbeeld de door ons beheerde foto's, archieven, kranten, tijdschriften en informatie over voorouders. Het heeft nog veel vóeten in aarde gehad om de applicaties uniform te integreren in de website, omdat ze allemaal verschillende technieken gebruiken.

TESSA VAN SANTEN
ICT-coördinator/adviseur

Erfgoed op multitouchtafel

door **GEORGES ELISSEN**

Niet iedereen kan naar een archief komen om onderzoek te doen. Internet is in dat geval een uitkomst. Maar Archief Eemland gaat een stap verder: een vernieuwende en interactieve *multitouchtafel* brengt erfgoed naar de mensen toe.

Deze mobiele schatkisten presenteren erfgoed op een speelse en interactieve manier aan een breed publiek. Ze reizen twee jaar lang langs instellingen en centrale plekken, om jong en oud de schatten van Amersfoort te tonen. Binnenkort staat de eerste tafel in de nieuwe vestiging van het Sint-Pieters- en Bloklandsgasthuis in de Amersfoortse wijk Vathorst.

BELEVEN EN ONTDEKKEN

De applicatie bevat collecties van Archief Eemland en Museum Flehite en is een mix van www.amersfoortopdekaart.nl en Erfgoedbingo, een spel dat met vier personen tegelijk gespeeld kan worden. Door in en uit te zoomen op verschillende historische kaarten van Amersfoort en regio raadpleegt u de digitale historische erfgoedcollecties. Het uitnodigende karakter van de multitouchtafel draagt bij aan het beleven en zelf ontdekken van erfgoed. Ook bevordert de tafel de kennis, interactie en ontmoeting van de gebruikers.

Georges Elissen is senior medewerker archieven en collecties van Archief Eemland. Hij is projectleider multitouchtafel.

GEBRUIKSVRIENDELIJK

De tafels worden speciaal op maat gemaakt en zijn ook geschikt voor ouderen. De hoogte en beeld- en tekstgrootte zijn aangepast en er zijn bijvoorbeeld koptelefoons voor slechthorenden. Ook de erfgoedapplicaties zijn gebruiksvriendelijk, zodat de minst digitaal vaardige doelgroep er al mee uit de voeten kan. Een klantenpanel heeft dit getest.

SAMENWERKING

Archief Eemland timmert al jaren aan de weg als vernieuwend archief. Belangrijke elementen zijn digitalisering en het bereiken van nieuwe doelgroepen door de inzet van mobiele *hardware*.

Voor de multitouchtafel heeft Archief Eemland een subsidie ontvangen in het kader van de regeling De Utrechtse Schatkamer, die tot doel heeft provinciaal Utrechts erfgoed voor een breed publiek toegankelijk te maken.

Voor dit project is Archief Eemland een samenwerking aangegaan met de zorgsector en de Bibliotheken Eemland.

INTERESSE?

Als u als instelling interesse heeft in het laten plaatsen van één van de multitouchtafels, of achtergrondinformatie wilt hebben, neem dan contact op via: ghj.elissen@amersfoort.nl of 033 469 5014.

Het nut van Twitter voor de OVF

door HENK VAN TILBURG

Als historische vereniging moet je met de tijd mee. De wensen van mensen veranderen en dus ook van de doelgroep van de Oudheidkundige Vereniging Flehite. Velen in de leeftijd vijftig-min zijn (nog) geen lid, maar hebben wel historische belangstelling. Zij willen ook graag geïnformeerd worden over verschillende activiteiten in en rondom Amersfoort, maar hebben vaak geen tijd om naar lezingen en andere bijeenkomsten te gaan. Twitter is bij uitstek geschikt om deze groep jongere mensen te informeren.

Het gaat om een internetdienst waarmee gebruikers korte berichten, *tweets*, in maximaal 140 karakters publiceren. Je kunt in het bericht een link plaatsen naar een website of naar een foto.

Sinds 26 mei verstuurt de OVF via <http://twitter.com/HistAmf> diverse historische tweets betreffende de vereniging, maar ook bijvoorbeeld Archief Eemland, Museum Flehite of de Nederlandse Genealogische

Vereniging. Inmiddels heb ik zo'n tweehonderd tweets verstuurd en wordt de OVF gevolgd door zo'n zeventig mensen en organisaties, die bijna allemaal niet op de bijeenkomsten van de OVF komen. Daarnaast worden de tweets regelmatig doorgestuurd door anderen, zoals Bibliotheken Eemland.

Van de tweets met links werd het aantal keren klikken bijgehouden. Een paar voorbeelden:

- berichten uit het digitaal krantenarchief van Archief Eemland, van vijftig, honderd of honderdvijftig jaar geleden (door mij uitgekozen);
- informatie over de Amersfoortse Kei, na het initiatief van Trekkracht om de Kei te verplaatsen naar het Eemplein;
- verklaring van de directeur van Amersfoort in C naar aanleiding van de bezuinigingen door B&W;
- aankondigingen van lezingen van de OVF.

De OVF heeft een groeiende groep volgers op Twitter. Een volgende stap zou kunnen zijn om deze volgers actief te benaderen voor een gerichte activiteit, waar ze wél tijd voor hebben. Wie weet...

Henk van Tilburg is bestuurslid van de OVF.

Museum Flehite op Facebook

door ILONA DE KRAKER

Museum Flehite is sinds een half jaar actief op Facebook. Op deze manier kan het museum interessante informatie en beeldmateriaal actief delen. Ook kunnen vrienden worden uitgenodigd voor openingen en extra activiteiten. Op deze manier laten we iedereen op een andere manier kennismaken met het museum. Facebook is een vorm van sociale media. Je kunt via zo andere gebruikers aan jezelf linken. Op deze manier ontstaat er een vriendennetwerk.

Museum Flehite bouwt ook aan zo'n netwerk via Facebook. Op deze manier kunnen we mensen bereiken en enthousiast maken voor het museum. Facebook-vrienden van Museum Flehite sturen bijvoorbeeld foto's, die wij weer op onze Facebook-pagina laten zien. Ook kun je op deze manier vragen stellen aan het museum of alvast foto's bekijken van lopende en komende tentoonstellingen.

Word ook vriend van Museum Flehite via Facebook en blijf op de hoogte van het laatste nieuws! U kunt ons vinden via www.facebook.com (zoek op Museum Flehite Amersfoort). Ook kunt u zich nog steeds gratis abonneren op onze digitale nieuwsbrief, die geregeld per mail wordt verstuurd. Aanmelden voor deze nieuwsbrief kan via info@museumflehite.nl.

Ilona de Kraker is pr-medewerker van Museum Flehite en Amersfoort in C (de vier musea samen).

Oorlogsdagboek

Onlangs ontdekte Museum Flehite het dagboek van een tienermeisje uit het laatste jaar van de Duitse bezetting. We kenden herinneringen van mensen die toen kind waren, maar een dagboek is op het moment zélf geschreven. Dat is uniek voor een Amersfoorts kind en zeldzaam voor heel Nederland! Hier volgen de indrukwekkendste passages. Elisabeth was de oudste dochter van de gereformeerde predikant E.T. van den Born en woonde aan de Johan van Oldenbarneveltlaan 28.

door **PIEK THEISENS**

ZONDAG 17 SEPTEMBER '44

's Morgens erg veel vliegen; verder was het tamelijk rustig. 's Middags na het eten begonnen ze te schieten. We hebben 2 uur in de kelder gezeten; vreselijk was het. ... Toen het over was ... gingen we naar de Barchman Wuytierslaan. Ik heb twee scherven gevonden. Papa kwam ons achterop. Hij was vreselijk boos. Wij gingen weer naar huis. We stonden te praten en daar komt mevrouw Van Helsdingen en die zegt: 'Er zijn parachutisten gevallen in Ede en Wageningen.' Alle Duitsers leken wel gek. Ze reden en liepen als dronkenlui. Het was waar. Er waren duizenden parachutisten op de Renkumse hei gevallen. Ik ben benieuwd hoe dat zal aflopen.

ZATERDAG 7 OCT.

Vanmorgen 20 vliegtuigen overgekomen. Alle mannen tussen 16 en 50 jaar moeten zich melden. Ze gaan naar de IJssellinie. Ze

moeten daar werken. De hele stad zit vol SSers. Bah, mispunten. ... Mama is brood halen. Je mag de stad niet in en daarom koopt iedereen bij Berkenbosch hier op de Berg, een hele rij staat er voor de deur. Ik zou mama net gaan vervangen [in de rij], maar toen ik op de Utrechtscheweg liep zei een Duitser 'Binnen vijf minuten van de straat af of ik schiet je neer.' ... Er komen net weer vliegtuigen over. Die hebben hun bommetjes al laten vallen, denk ik. Afijn, op hoop van zegen.

Elisabeth midden op een gezinsfoto van 1938

VRIJDAG 13 OCT.

Vanmiddag ging ik met [zusjes] Annemieke en Nieske even naar [vriendin] Maaïke [Teerink]. Toen we terug kwamen hoorden we de vliegtuigen. [Britse] bommenwerpers!!! We hoorden een vreselijk geloei en we renden bij Van Sloten binnen; de ramen rinkelde, verder niets. Toen gingen we verder. We waren net op het hoekje van de [De] Bos[ch] Kemperlaan en de Utrechtscheweg. Opeens kwamen er weer vliegtuigen over. Een geweldig geloei. We renden een huis binnen (van juffrouw Voorhoeve) en ik keek achterom en zag een regen van zwarte dingen. Opeens een klap en het regende kalk en allerlei ander spul. Ons hele hoofd zat vol. Er was schijnbaar niemand thuis, want ik zag niemand. ... Opeens komen er een jongen en een meisje van boven gerend. Ze waren dus toch thuis. ... De jongen zei: 'Ren maar gauw de Steven van der Hagenlaan in.' Ik met Annemieke op de arm rende naar Wijnbeek. Nieske kwam achter mij aan sukkelen. ... Ik dacht dat die bommen in het Soesterkwartier gevallen waren. ... Toen zag ik dat de bom nog geen tien meter van ons af gevallen was toen we nog in dat huis zaten. ... Thuis was het vreselijk. Mama was al druk aan het ruimen, zag ik. Papa was niet thuis. Tante Trijn liep te huilen. Oom Wout was ook aan 't ruimen... Ik vond een scherf, die zo heet was dat ik hem bijna niet vast kon houden. ...

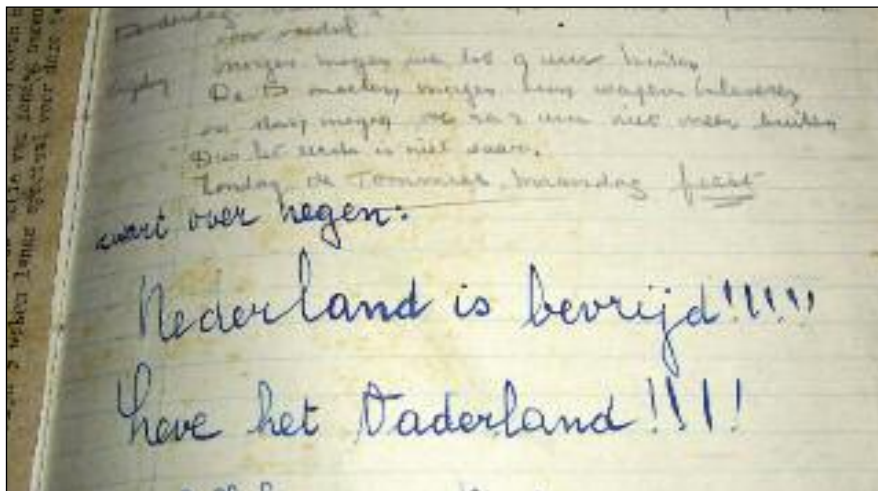
[Het woonhuis van Elisabeth raakte zó zwaar beschadigd dat het gezin moest worden ondergebracht bij andere mensen van de kerk aan de Pieter Bothlaan.]

23 FEBR.

Er is vandaag een Duitser doodgeschoten. 2 jongens hebben het gedaan. 1 hebben ze gepakt. Geslagen dat ze hem hebben! Je zou ze villen, gewoonweg. Ze hebben toen bij een andere jongen huiszoeking gedaan en ze hebben hem gevonden met zijn ... radiotoestel! Verder geen nieuws. ... Ze schieten hier nog geregeld als het mooi weer is.

15 MAART

... We krijgen ... uit Zweden brood, boter en gort, 1 brood per persoon. ... Vanmiddag heeft mama de Zweedse margarine ge-

Elisabeth in 1943, opnieuw in het midden

haald. Ze zeggen zelfs dat we rijst, sardientjes en chocola uit Portugal krijgen, maar ik moet het eerst nog zien. ...

DINSDAGMORGEN [20 MAART]

... Juffrouw Brouwer [zei] dat er 10 jongens uit het Kamp [Amersfoort] waren doodgeschoten op de Appelweg, bij het kerkje. Ze liggen er nog. Ik mag er niet heen, wat ik trouwens ook niet zou willen; dat blijft je je hele leven bij. ... Ik kan nu geen Duitser meer zien. Ik wou dat ze nu al in de hel zaten voor mijn part.

DINSDAG [17 APRIL]

...Net kwam er een Duitser om inkwartiering. We krijgen er 4. We hebben er geen hoogte meer van, ze trekken weg en onze hele laan heeft inkwartiering. Maar ze zeggen dat het maar voor kort is. 'k Mag het hopen.

DONDERDAG [19 APRIL]

't Is vreselijk. ... Ze zijn vlakbij. Aan drie kanten: Nijkerk, de Eem en Achterveld. 't Is een vreselijk gebulder. ...

MAANDAGMORGEN [23 APRIL]

Ze hebben vannacht zo verschrikkelijk geschoten met kanonnen en mitrailleurs, van hier naar de Tommies [Canadezen] en van de Tommies naar hier. Er zijn hier vlakbij granaten ingeslagen, op de Marnixlaan, op de Regentesselaan bij Sierkunst, bij het Appelkerkje. 'k Heb de hele nacht niet geslapen. ... Ik vind het zo griezelig! ...

Elisabeth van Aller-van den Born bij het herlezen van haar dagboek: 'Wat me nu opvalt is dat ik alles zo *matter-of-factish* op schrijf, ook zonder uiting te geven aan de voortdurende angst waarin we leefden. Bombardementen, beschietingen, een vader die niet thuis mocht slapen terwijl wij niet mochten weten waar hij was, razzia's in de straat. Mijn kinderen zeggen dat ik door de oorlog ben gevormd, en dat is misschien ook wel zo. Ik had tamelijk veel verantwoordelijkheden voor een kind van 12, 13 jaar.'

WOENSDAG [25 APRIL]

We hebben heerlijk geslapen in de kelder. ... Ze schieten nog steeds. Ook weer op de torens. Daar zit een Duitse uitkijkpost. Er is een hele hap uit [de Onze-Lieve-Vrouwetoren]. Reuze zonde!

VRIJDAG [4 MEI]

... Nederland is bevrijd!!!! Leve het Vaderland!!!! ... Het werd als extra bericht doorgegeven. De hele wereld liep op straat. 't Is op een vrijdag begonnen en geëindigd. De radio speelde het *Wilhelmus* en *Wien Neêrlands bloed door d' aderen vloeit*.

ZATERDAGAVOND [5 MEI 1945]

't Is vandaag een idiote dag geweest. ... We zagen [in de stad] allemaal jongens van de ondergrondse met machinepistolen en oranje banden om. Toen ik terug kwam waren ze aan het vechten. Alle vlaggen waren verdwenen. Je zag geen bal oranje meer. De ondergrondse en de Duitsers hebben knap gevochten. Verscheidene doden. Vanmiddag was het tamelijk rustig. ... Net vertelde meneer Radstake dat in de stad de vlaggen al weer hangen, want de *Wehrmachtskommandantur* had het zelf gezegd. Hij liep op de Tommies te wachten. Ze waren in aantocht. De Duitsers vonden het niet erg al die vlaggen, maar de stomme ondergrondse heeft het totaal bedorven met hun ontwapening. Net schoten ze weer. Ik weet het niet meer. Alles is één groot raadsel.

Een volledig afschrift is overgedragen aan Archief Eemland.

Piek Theisens is assistent collectie van Museum Flehite.

Film en boek over Verzetsgroep Westerkerk

Het Wijkmuseum Soesterkwartier gaat het dagboek van Rien van Gent verfilmen. Dat was een Amersfoortse verzetsman, die met zijn strijdmakkers opereerde vanuit de Westerkerk aan de Lingestraat/Dollardstraat. De Oudheidkundige Vereniging Flehite en De Utrechtse Schatkamer hebben financiële ondersteuning toegezegd.

door YVONNE TANKE

Het is nauwelijks bekend in Amersfoort dat de Westerkerk tijdens de oorlogsjaren het hoofdkwartier was van een landelijk erkende verzetsgroep. Nog minder bekend is het 'dagboek' dat kort na de oorlog over deze verzetsgroep tot stand kwam. Het is geen dagboek in strikte zin, maar een verslag van Rien van Gent en andere overlevenden van de groep over hun strijd tegen de Duitse bezetter. Roel Buitenhuis en Aad Kamsteeg van het Comité Westerkerk besloten het dagboek in de openbaarheid te brengen. 'Vooral omdat enkele leden nog in leven zijn en zelf over hun ervaringen kunnen vertellen. Wij willen hun verhaal vastleggen en doorgeven, met name ook aan de jonge generaties. Waarom deden ze het en wat zijn de lessen die we eruit kunnen trekken?'

De verzetsgroep Westerkerk: staand v.l.n.r. Pier Willemstein, Frits Toebes, Gerrit Olofsen, Kappenberg, Kees de Jong, Thijs Drupsteen, Chris Padding, Ab Dekker, gehurkt v.l.n.r. Rien van Gent, Leo Willemstein, Jaap de Jong, Gert Jan v.d. Brink, Tom Flotman, Niek Padding.

DVD EN BOEK

Het Wijkmuseum Soesterkwartier nam het idee over en vroeg met succes subsidie aan bij De Utrechtse Schatkamer voor de uitgave van een dvd en een bijbehorend boek. De Oudheidkundige Vereniging Flehite stelt een bedrag van 1000 euro ter beschikking en gaat het boek uitgeven onder de vlag van de Stichting Flehite Publicaties. 'Recente geschiedenis is een speerpunt van de OVF en daar hoort ook *oral history* bij. Beide elementen zijn aanwezig,' motiveert voorzitter Piet Jonkman de keuze om het project te ondersteunen.

Oud-journalist Aad Kamsteeg schrijft de tekst voor het

boek en het script voor de dvd. Zijn zoon, de cineast Dirk Kamsteeg, zorgt voor de verfilming. De film volgt Jaap de Jong, die zeventien was toen hij actief lid werd van de Verzetsgroep Westerkerk. In de film zoeken hij en andere betrokkenen historische plekken op en vertellen wat zich daar heeft afgespeeld. Verzetsstrijder Niek Padding en koerierster Gerrie Schuring-de Jong (de zus van Jaap) komen aan het woord. Kinderen van overleden verzetsstrijders vertellen wat zij van hun ouders over deze periode hebben gehoord. Ook is er contact geweest met Arie Kooiman, die op transport naar Duitsland is gezet. Overigens is er nog steeds behoefte aan nieuwe informatie die voor de film interessant kan zijn. Buitenhuis: 'Ik denk bijvoorbeeld aan nog aanwezige schuilkelders. We willen daarom graag in contact komen met mensen die herinneringen hebben aan deze tijd.'

ONDERDUIKADRESSEN

De verzetsgroep kwam voort uit de kiesvereniging Johannes Calvijn II, die in de Westerkerk bijeenkwam. De vereniging wilde de beginselen overeind houden van de Anti-Revolutionaire Partij, die door de Duitse bezetter was verboden. Overal in het land ontstonden zulke groepen en veelal ontwikkelden deze zich tot verzetsgroepen. Zo ook in het Soesterkwartier.

Rechts: Ter herinnering van de Verzetsgroep Westerkerk maakte kunstenaar Truus Wilders dit reliëf op de muur van gebouw Irene aan de Dollardstraat 58.

De verzetsgroep Westerkerk hield zich in de eerste oorlogsjaren in hoofdzaak bezig met het zoeken van onderduikadressen voor mensen die de Arbeidsdienst wilden ontlopen. Ook regelden ze voedsel voor de gevangenen in Kamp Amersfoort, via het Rode Kruis. Begin 1942 werd

de groep onderdeel van de Landelijke Organisatie Hulp aan Onderduikers (LO). Hierdoor kon zij gemakkelijker aan onderduikadressen, bonkaarten en persoonsbewijzen komen. Erg druk werd het toen in september 1944 de nationale spoorwegstaking begon. In allerijl moesten onder-

Boven: De Westerkerk en Irene. Pentekening door Jan Wilmink, circa 1950 (*Archief Eemland*).

Links: Oud-verzetsstrijder Niek Padding bij het reliëf.

duikadressen worden gezocht voor tweeduizend spoorwegarbeiders en hun gezinnen, die voornamelijk in het Soesterkwartier woonden.

HOOFDKWARTIER

Aanvankelijk opereerde de verzetsgroep vanuit het advocatenkantoor van mr. H. Westera en mr. J. de Graaf in de Stationsstraat. Beide advocaten waren voor de groep actief. Westera was districtsleider van de LO en viel op 25 oktober 1943 in handen van de Duitse *Sicherheitsdienst*. Hoewel hij wist te ontkomen, werd voor de veiligheid het hoofdkwartier van de groep verplaatst naar de Westerkerk. Ook werd de districtsleider opgevolgd door koster Luit van der Weij. Jaap de Jong vertelt in de film over de wapens en het voedsel die in de kerk lagen opgeslagen. De koster had belangrijke documenten verborgen onder de preekstoel en op de zolder. Ook horen we over het verraad in juni 1944. De secretaresse van De Graaf raakte ongewenst zwanger van haar baas en besloot hem te verraden. Zo zou hij een paar maanden gevangen zitten en kon zij haar zwangerschap en de geboorte van haar

Yvonne Tanke is freelance historicus en oud-bestuurslid van de Oudheidkundige Vereniging Flehite.

kind voor hem geheim houden. Het liep echter anders. De Graaf werd afgevoerd naar Kamp Amersfoort en vond in december 1944 de dood in het concentratiekamp Neuengamme. Het verraad van de secretaresse leidde tot nóg een arrestatie. Koster Van der Weij werd gevangen gezet in Utrecht en daarna in verschillende concentratiekampen. Op 18 maart 1945 stierf hij van uitputting in Bremen-Farge, een buitenkamp van Neuen-gamme.

IRENE EN SPOORWEGEMPLACEMENT

Twee andere belangrijke locaties in de film zijn het spoorwegemplacement en evangelisatiegebouw Irene, dat naast de Westerkerk staat. In 1943 richtte de verzetsgroep een eigen knokploeg op, die schietoefeningen hield in de kelder onder het evangelisatiegebouw. De acties werden steeds gevaarlijker. De knokploeg legde springstof tegen de rails, om het goederenvervoer van de Duitsers tegen te gaan. Soms leidden de acties tot represaillemaatregelen. Zo ontstond er bij het opblazen van het hoofdseinhuis een vuurgevecht, waarbij drie Duitse soldaten sneuvelden. Uit wraak fusilleerden de Duitsers achttien gevangenen uit Kamp Amersfoort voor een huis aan de Barchman Wuytierslaan.

STEUN NODIG

De financiering van de film en het boek is nog niet helemaal rond. Wilt u dit project steunen en/of heeft u aanvullende informatie, neem dan contact op met Roel Buitenhuis, tel. 033 463 4346, of roel.buitenhuis@kpn-planet.nl of www.wijkmuseumsoesterkwartier.nl. De film wordt vertoond in de Westerkerk op de Nationale Dodenherdenking van 4 mei a.s., na afloop van de traditionele stille tocht in het Soesterkwartier. De film is ook op scholen te zien en wordt aangeboden aan de regionale omroepen.

Heimwee naar Amersfoort

In een boek dat ik vele jaren geleden antiquarisch kocht trof ik een gedicht aan. Het is handgeschreven. Er was geen verband te leggen tussen auteur of onderwerp van het boek en het inliggende velletje papier met het gedicht. Het thema van het gedicht is, kort gezegd, heimwee naar Amersfoort en omgeving. De naam van de ondertekenaar is G.W.T. Dames. Plaats en datum van de ondertekening zijn spectaculair: Oflag IVC, Colditz, October 1942. Dat zette mij op een interessante speurtocht.

door HANS SMIT

Colditz is aan de oudere kijkers onder ons bekend als de naam van een spannende televisieserie, waarin krijgsgevangenen officieren proberen te ontsnappen aan hun Duitse bewakers. Ze waren afkomstig uit diverse landen als Groot-Brittannië, Frankrijk en Nederland. De officieren waren niet zo maar krijgsgevangenen; het waren militairen die na de overgave van hun compagnie of bataljon aan de Duitsers in 1939 of 1940, geweigerd hadden de verklaring af te leggen dat zij voortaan zouden afzien van krijgs-handelingen tegen de bezetters. Hadden zij die verklaring wel afgelegd, dan waren zij eenvoudigweg gedemobiliseerd zoals de meeste militairen en hadden zij kunnen terugkeren naar hun huis en gezin, weliswaar zonder werk. De weigerende officieren beriepen zich op de door hen afgelegde officierseed, waarin zij hadden beloofd vorst en vaderland, huis en haard te verdedigen en gehoorzaam te zijn aan alle bevelen.

ONTSNAPPINGSPOGINGEN

De weigeraars werden door de Duitsers geïnterneerd op diverse plaatsen in Duitsland en zijn doorgaans respect-

Schloss Colditz in april 1945.

vol behandeld. Eén van die plaatsen was het Oflag (*Offizierslager*) IVC, dat gehuisvest was in de burch Colditz in Thüringen in het oosten van Duitsland. Hier werden de zwaardere gevallen heen gebracht, met name officieren die al eerder een ontsnappingspoging hadden gedaan. Diverse geïnterneerden hebben hun herinneringen gepubliceerd en daarop was de tv-serie gebaseerd. Opvallend is de onderkoelde humor van de Britten en de vele pogingen om te proberen te ontsnappen. En de hiërarchie die de militairen onder elkaar instandhielden, ook in de omstandigheden van het kamp. De in rang hoogste militair van elk land was de commandant, die toestemming moest geven voor ontsnappingspogingen. Dergelijke acties brachten immers de levens en omstandigheden van de andere geïnterneerden in gevaar. Weinig bekend is, dat zich onder de gevangenen ook Nederlandse officieren bevonden. In de televisieserie speelden de Britten en Fransen de hoofdrol. Scènes over hun onderlinge animositeit en die jegens de Duitsers wisselden spannende beelden van de ontsnappingspogingen af. Veel Nederlandse officieren hebben de jaren vanaf 1940 in Duitse krijgsgevangenschap doorgebracht, voor een deel in Colditz. De bekendste is generaal Winkelman. Hans Larive, Machiel van den Heuvel en Francis Steinmetz zijn bekend gebleven omdat zij hebben meegedaan aan spectaculaire en geslaagde ontsnappingen. De Nederlanders hebben daarbij zelfs het meeste succes geboekt. Verreweg de grootste groep Nederlandse officieren die in krijgsgevangenschap gingen waren militairen van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger, het K.N.I.L. (zoals het toen nog met punten werd geschreven). Zij verbleven in de meidagen van 1940 in Nederland en namen daar aan de oorlog deel. Van deze groep maakte G.W.T. Dames deel uit. Van hem is geen ontsnappingspoging bekend, maar wel wordt hij in de literatuur geprezen omdat hij met gevaar voor eigen leven de Duitse bewakers afleidde toen andere Nederlanders een ontsnapping voorbereidden.

AMERSFOORT

Daar waar het water der Vallei
Tot Eem gaat samenkomen,
Om dan door onafzienb're wei
Ter Zuiderzee te stroomen,
Daar aan den rand van Amersfoort,
Daar bij de oude Koppelpoort,
Daar is de plaats van mijn geboort.

Daar bij de oude Liniedijk
met 't Hoogeland bezijden,
In 't Kievit en het grutterijk
Der groote polderweiden;
Waar langs de smalle Modderbeek
De dotterbloemen bloeien
En in de bosschen van De Treek
De dart'le reeën stoeien;
Waar het geweldig vlak der hei
Golvend ten Stompert stijgt,
Vanwaar men op de stad der Kei
Het prachtigst uitzicht krijgt,
Waar op de Berg het dennenbosch
Wisselt met looverboomen,
Het naaldbed met het groene mos,
Een kind zoo schoon kan droomen
En in het blanke rulle zand
Der woeste Soesterduinen
Daar in dit machtig mooie land,
Die ware godentuinen,
Daar heb mijn jeugd ik doorgebracht,
Heeft de natuur mij toegelacht
Met al haar grootsche macht en pracht.

*Oflag IVC
Colditz
October 1942*

G.W.T. Dames

GERRIT DAMES

Gerrit Willem Teo Dames werd in Amersfoort geboren op 4 december 1909. Zijn vader was Gerrit Dames, geboren in Harlingen in 1879. Die eindigde zijn militaire carrière als reserve-generaal-majoor buiten dienst en werd voor zijn verdiensten benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau (met de zwaarden). Hij was gehuwd met Grietje Nauta, die eveneens uit Harlingen afkomstig was. Het echtpaar vestigde zich op 20 september 1909 in Amersfoort en ging wonen in de Schimmelpenninckstraat. Kort daarna werd dus hun zoon Gerrit geboren. In het gezin waren al twee kinderen, beide geboren in Paramaribo: Hilda Titia Tina op 17 augustus 1906 en Teo Willem Gerrit op 9 mei 1908. Voor hun jongste zoon kon het ouderpaar blijkbaar geen originele voornamen meer

Vijf militairen krijgen
op 18 februari 1949
onderscheidingen
uitgereikt te Medan.
Wie van hen Dames
was, is nog niet bekend
(*Nationaal Archief,
Nationale Beeldbank
nr. 460660*).

BRONNEN

■ C.L.J.F. Douw van der Krap, *Contra de Swastika* (Bussum-Antwerpen 1981)
■ Leo de Hartog, *Officieren achter prikkeldraad 1940-1945* (Baarn 1983)

■ P.R. Reid, *Colditz: the full story* (Londen 1984)

Hans Smit was wetenschappelijk medewerker van het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis in Den Haag en hoogleraar Bronontsluiting aan de Universiteit van Amsterdam.

bedenken. Vader Gerrit overleed op 23 maart 1955, moeder Grietje op 17 april 1959, beiden te Bussum. Oudste zoon Teo werd ingenieur en verbleef in de jaren 1950 in Serawak (Borneo), waar hij vermoedelijk in de olie-industrie werkzaam was. Dochter Hilda is waarschijnlijk jong overleden.

Jongste zoon Gerrit trad in de voetsporen van zijn vader. Bij zijn internering in 1940 was hij dertig jaar oud en eerste luitenant der infanterie van het KNIL. Na de oor-

log keerde Gerrit terug naar Indië. Daar was hij kapitein bij het IVe Regiment Infanterie. Ook nam hij deel aan de Eerste Politie Actie (20 juli-5 augustus 1947). Hij werd later nog bevorderd tot majoor. Op 18 februari 1949 spelde generaal-majoor P. Scholten hem in Medan het Kruis van Verdienste op voor zijn optreden tijdens de Duitse bezetting. Over zijn activiteiten in militaire dienst publiceerde Gerrit in 1954 nog een boek: *Oom Ambon van het K.N.I.L.* Hij bleef ongehuwd en overleed op 9 december 1956 in Den Haag, pas 47 jaar oud.

HET GEDICHT

Tijdens zijn gedwongen verblijf in Colditz heeft Gerrit met weemoed en veel heimwee teruggedacht aan zijn jeugd in Amersfoort en aan de zwerftochten die hij in de omgeving maakte. In zijn gedicht noemt hij als geliefde en opmerkelijke plekken met name Hoogland, de Modderbeek, Den Treek, de Stompert, de Berg en de Soesterduinen. Het gedicht is van elders niet bekend. Hierbij moet nog worden opgemerkt dat niet vast te stellen is of het hier de originele versie of een afschrift betreft en wie dat afschrift dan zou hebben gemaakt en wanneer. Het handschrift van Dames is niet bekend.

Het velletje papier is inmiddels geschonken aan Archief Eemland (bnr 384, invnr 14).

Britse graven in Amersfoort

Toen ik kort geleden een fietstocht maakte door het Soesterkwartier reed ik langs het poortgebouw van wat een oude begraafplaats bleek te zijn. Op het hek hing het bekende groene bord van de *Commonwealth War Graves Commission* (Oorlogsgraven van het Gemenebest). Ik verwachtte graven aan te treffen van een vliegtuigbemanning uit de Tweede Wereldoorlog, zoals op veel andere plaatsen in Nederland. Het bleken echter de graven te zijn van zeven Britse militairen uit de *Eerste* Wereldoorlog.

door **COR DE VETTE**

Nu was Nederland neutraal tijdens de Eerste Wereldoorlog en op Nederlandse bodem werd niet gevochten. Dit betekende niet dat de oorlog volledig aan ons voorbijging. Door allerlei oorzaken kwamen hier toch militairen van de verschillende oorlogsvoerende landen. Als neutraal land was Nederland verplicht om ze voor de duur van de vijandelijkheden in Nederland vast te houden. Om ont-

vluchting te voorkomen werden ze opgesloten in interneringskampen, die door Nederlandse militairen werden bewaakt. Later in de oorlog kregen deze militairen wat meer bewegingsvrijheid. Ze mochten onder voorwaarden ook buiten het kamp komen en uit werken gaan.

Op verschillende plaatsen in Nederland hebben zich dergelijke kampen bevonden. Op de Vlasakkers bij Amersfoort woonden vooral Belgische geïnterneerden. Aan het eind van de oorlog waren er ook Britse militairen in dit kamp. De website van de Commonwealth War Graves Commission vermeldt dit in één geval expliciet.

Oorlogsgraven
van het Gemenebest
Commonwealth
War Graves

SPAANSE GRIEP

Heel merkwaardig was de overlijdensdatum van al deze militairen: in december 1918 of januari 1919. Dat was dus ná de Wapenstilstand op 11 november 1918. Ze hadden ook al naar huis mogen gaan; een groep Britten uit

WIE WAREN DE ZEVEN?

Op de grafstenen is te lezen dat de militairen deel uitmaakten van verschillende onderdelen van leger en marine.

- Private W. Holsgrove, Royal Scots Fuseliers, 30 november 1918, oud 31 jaar, legernummer 9436
- Able Seaman F. Guest, Royal Naval Volunteer Reserve, 5 december 1918, grafschrift: *Rest in Peace*, marinenummer (Tyneside) TZ/4656
- Rifleman W. Turvey, The Rifle Brigade, 6 december 1918, legernummer 6621
- Private C. Clements, Royal Scots, 3 of 4 januari 1919, legernummer 353339
- Private H. Wincles, Royal Marine Light Infantry, Royal Naval Division, 7 januari 1919, oud 28 jaar, grafschrift: *In loving memory of our dear boy. Faithful unto death*, marinenummer CH/1463(S)
- Private J. Moore, Cheshire Regiment, 10 januari 1919, oud 34 jaar, legernummer 7313
- Sergeant J. Taylor, South Lancashire Regiment, 9 januari 1919, oud 30 jaar, grafschrift: *Greater love hath no man than this: that he lay down his life for his friends*, legernummer 12576

Vertaling bij de rangen:

Private = soldaat,

Able Seaman = matroos der 1e klasse,

Rifleman = geweschutter

een interneringskamp in Groningen vertrok reeds op 15 november 1918 naar Engeland. Nu waren er niet alleen in Nederland geïnterneerde militairen die naar huis gingen. Ook de krijgsgevangenkampen in Duitsland stroomden leeg. Omdat vervoer door de frontgebieden in België en Frankrijk nog niet mogelijk was, reisden veel ontslagen krijgsgevangenen naar Nederland. Vanuit Rotterdam of Vlissingen keerden zij per schip huiswaarts. Deze mensen waren vaak ziek, gewond en verzwakt. Die moesten eerst opgelapt worden voordat ze verder konden reizen. Maar een aantal van hen overleed hier al.

Dat kwam ook omdat ze extra vatbaar waren voor de Spaanse griep, die heel Europa teisterde aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. In Nederland stierven binnen enkele maanden 27.000 mensen: in oktober 1918 5.506, in november 16.960 en in december 5.321. Eén op de 250 inwoners van Nederland overleed aan de Spaanse griep. Vaak met hele gezinnen in korte tijd, omdat de ziekte zo besmettelijk was. Het is mogelijk (maar niet zeker) dat de Britse militairen op de begraafplaats aan de Soesterweg ook slachtoffer zijn geworden van de Spaanse griep.

Kleurenfoto's: Cor de Vette; zwartwitfoto uit boek Evelyn de Roodt

Britse militairen in het kamp op de Vlasakkers.

SENSATIEZOEKERS

In Archief Eemland zijn nog stukken te vinden over de in Amersfoort begraven buitenlandse militairen. De gemeente Amersfoort sprak af met de toen nog Imperial (nu dus: Commonwealth) War Graves Commission dat de Britse militairen voor eeuwig dan wel tot aan de opheffing van de begraafplaats aan de Soesterweg zouden blijven liggen. De Commission betaalde hiervoor in 1921 honderd gulden per stoffelijk overschot.

Uit de stukken bleek verder dat er ook nog drie Franse en 71 Belgische militairen uit de Eerste Wereldoorlog in Amersfoort begraven hebben gelegen, vooral op de Rooms-Katholieke begraafplaats op de hoek van de Bergstraat en de Utrechtseweg. Hier ligt overigens nog steeds een Britse militair uit de Eerste Wereldoorlog: Private J. Riley, East Lancashire Regiment, 14 januari 1919, legernummer 4429.

Uit het dossier blijkt nog dat in 1918 veel sensatiezoekers afkwamen op de begrafenis van een Britse militair. Mensen zouden zich onbehoorlijk hebben gedragen en op grafmonumenten hebben gestaan. Op verzoek van de beheerder sloot een politieagent bij de volgende begrafenis de toegang tot de begraafplaats af voor niet-militairen. Hierover beklaagde een Amersfoortse burger zich weer in een lange brief aan de gemeente.

Overigens is er in 2008 vandalisme geweest op de begraafplaats aan de Soesterweg, waarbij drie van de zeven Britse stenen omver zijn gegaan. Deze zijn inmiddels weer hersteld.

BRONNEN

■ Archief Eemland, Gemeentebestuur Amersfoort 1811-1945 (bnr. 2.01) 2140: stukken over Engelse en Franse militairen op algemene begraafplaats Soesterweg

■ Evelyn de Roodt, *Oorlogsgasten. Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (Zaltbommel 2000)

■ www.wereldoorlog1418.nl/engelsekamp
 ■ alfredstaarman.nl/wp-content/uploads/MARIUS1.PDF
 ■ www.w8.nl/spgriep.htm

Cor de Vette is adviseur vliegtuigonderhoud en -reparatie bij Fokker.

Het glas van Hoogland

Onlangs heeft Museum Flehite een gegraveerd glas verworven met het opschrift *De heer en vrouwe van Hoogeland en Seldert*. Het is niet alleen een prachtig stuk, met draagt ook een tot dusver niet bekend wapen van Hoogland.

---door GERARD RAVEN

Museum Flehite kocht het van een gerenommeerde antiquair die gespecialiseerd is in gegraveerde glazen. Het heeft nu een vaste plaats in de mooiste zaal. De Historische Kring Hoogland hield een tientjesactie en Henk en Rika Zwanenburg-van Odijk verdubbelden de uitkomst. De Oudheidkundige Vereniging Flehite en het Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds zorgden voor afdekking van het resterende tekort.

HOGLANDS WAPEN ONTDEKT

Op het glas staan verschillende familiewapens. Linksboven en rechtsonder het familiewapen van mr. Jan Fre-

derik Teeckman (1686-1736), heer van Hoogland. Ditzelfde wapen van Teeckman komen we ook tegen op een vroedschapsglas van Amersfoort uit 1718/9 in Museum Flehite: een keper met gekapte valk. In de andere kwartieren dat van zijn vrouw Wilhelmina van Hoornbeek. Maar echt opzienbarend is het *hartschild*, het centrale wapen, met drie kronen en een druiventros. Dit zou dan het

wapen van het gerecht Hoogland zijn. Het hartschild lijkt echter totaal niet op het gemeentewapen van Hoogland: een Bourgondisch kruis met twee rode lelies en twee rode kronen. Is het wel van Hoogland? Het was vanouds niet gebruikelijk dat gerechten een eigen wapen hadden; zij voerden gewoon dat van de familie die de heerlijke rechten had. Zo ontstond ook het wapen van Woudenberg, dat ook op zo'n gegraveerd glas van circa 1756 staat. De Oudheidkamer Woudenberg heeft dit tijdelijk in bruikleen gegeven aan Museum Flehite.

Gelukkig wist Martin Spaans van het Centraal Bureau voor Genealogie het wapen te identificeren als dat van de Zeeuwse familie Van Hogelande. Jasper Lievensz van Hogelande (circa 1482-1546) maakte carrière als raadsman en president aan de Hoven van Holland en Utrecht. Johan van Hogelande (†1567/8) was ook verbonden aan het Hof van Utrecht. We zijn dus inmiddels een stuk dichterbij Amersfoort gekomen. We kunnen concluderen

dat Teeckman een Hooglands wapen nodig had en dit ijskoud van een andere familie heeft geleend.

DE FAMILIE TEECKMAN

Jan Frederiks grootvader Johannes was predikant in Amersfoort (1654-1671). Zijn weduwe woonde in 1675 aan Zuidsingel 46, op de plek van het nieuwste- of linkerdeel van het klooster van Onze Lieve Vrouw van Amersfoort. Hiervan heeft Museum Flehite een wapenbord. Helaas is het wapen weggekap't in de Franse Tijd, maar de keper en valk zijn nog wel herkenbaar. Johannes' zoon mr. Willem Teeckman (circa 1650-1720) werd burgemeester van Amersfoort. Diens broer mr. Johan Frederik sr. (1659-1722) was van 1690 tot zijn dood schout van Amersfoort, wat hem niet tegenhield om diverse langdurige geschillen met het stadsbestuur uit te vechten.

Jan Frederik jr. was de zoon van Willem en ook hij studeerde rechten. In 1712 sloot hij in de Joriskerk een goed huwelijk met Wilhelmina of Willemijntje van Hoornbeek (1691-na 1737), de rijke jonge weduwe van Cornelis de Wit uit Amsterdam. Zij was pas 21, hij 26. Het echtpaar Teeeckman kreeg twaalf kinderen, waarvan er zeven in de Joriskerk zijn gedoopt en enkelen jong overleden. Jan Frederik werd dankzij zijn connecties commies op het konvooikantoor te Amsterdam. Hij was vermoedelijk belast

met het toezicht op de inning van in- en uitvoerrechten. Het ligt niet voor de hand dat dit een sinecure was: Jan Frederik moest hard werken en had dan ook een woning in Amsterdam, terwijl zijn gezin in de provincie Utrecht bleef.

HEERLIJKHEID GEWOON GEKOCHT

Teeckman had geld, maar geen adellijke titel. Zijn zwager Hercules van Hoornbeek was heer van Werkhoven en zo iets wilde hij ook. Daarom ging de 28-jarige Jan Frederik in 1714 graag in op het aanbod van de Staten van Utrecht om een ambachtsheerlijkheid te kopen. De Staten verkochten de gerechten omdat zij geld nodig hadden na de Vrede van Utrecht van 1713, die de provincie over twee jaar gaat herdenken. De oorlog had immers een flink gat in de schatkist geslagen. Ook Woudenberg werd verkocht.

Van boven naar beneden: hartschild op het glas, gemeentewapen, familiewapen Van Hogelande (*Centraal Bureau voor Genealogie*).

Rechtsboven: Wapenbord van de familie Teeckman, circa 1700 (*Museum Flehite*).

Links: Het Schoutenhuis met wapenbord, vlak vóór de sloop, 1901 (*Archief Eemland*).

Een uitgebreider artikel verschijnt in het maartnummer van *De Bewaarsman, tijdschrift van de Historische Kring Hoogland*.

Gerard Raven is conservator van Museum Flehite.

Jan Frederik was zó verguld met zijn nieuwe titel dat hij niet alleen het glas liet maken, maar ook een *herenbank* in de Joriskerk. In de kerk is inderdaad een herenbank te zien, maar zonder een familiewapen. Ook wilde hij natuurlijk een buitenhuis. Eerst huis Emiclaer, later Hofslot in De Birk't en Hoogerhorst in Hoogland-West, tenslotte aan de Vecht. Daarvoor nam hij de ene na de andere hypotheek. Toen hij op 50-jarige leeftijd overleed, noteerde een Amsterdamse dagboekschrijver: 'dat hij een schoone vrouw, veel kinders daar hij de naam van vader van draagt, en zeer veel schulden naliet'.

BETEKENIS

Het glas is zonder twijfel het mooiste erfstuk van Hoogland. Het is daarom van meer dan symbolische betekenis dat de Historische Kring Hoogland zich de trotse eigenaar mag noemen. Het is voorzien van een wapen en daarom mooier dan dat van Leusden, dat het museum in 2004 kocht. Daar komt bij dat van een agrarisch dorp als Hoogland nauwelijks kunstvoorwerpen bekend zijn. Het museum heeft verder een Romeins kruikje met een gleuf als spaarpot (circa 200), het bodeteken van de Malen van Hoogland (circa 1800) en de ambtsketen van de burgemeester (circa 1952).

Baardmankruik

Baardmankruiken zijn genoemd naar het bebaarde gezicht op de hals. In vroeger eeuwen waren ze zeer populair. Dit blijkt onder meer uit de vele archeologische vondsten en uit afbeeldingen op 17de-eeuwse schilderijen met taferelen van feesten en maaltijden. Soms werden deze kruiken niet alleen gebruikt om uit te drinken, maar kregen ze ook een andere betekenis.

door EVELYN SCHEEPSMA

PRODUCTIECENTRA

In de grote productiecentra Keulen, Frechen, Raeren en Siegburg (Rijnland) is eeuwenlang zeer hard gebakken aardewerk gemaakt, *steengoed*. In de directe omgeving van deze pottenbakkerscentra werd niet alleen de goede kleisoort gevonden, maar beschikte men bovendien over omvangrijke bossen waaruit voldoende brandstof voor de ovens werd verkregen. Het eerste echte steengoed

De *witch-bottle* met inhoud, gevonden in Londen (*Museum of London*).

werd eind 13de, begin 14de eeuw in Siegburg vervaardigd. Het is steengoedklei die volledig *gesinterd* (verglasd) en waterdicht is. Sinteren van aardewerk vindt plaats bij een oventemperatuur tussen 1200 en 1400°C. De oudste baardmankruiken zijn gemaakt in Keulen. Elk productiecentrum vervaardigde een bepaald type kruik, die qua vorm en decoratie kon verschillen. Frechen heeft de andere pottenbakkerscentra ver overtroffen als productiecentrum van baardmankruiken. De kruik was een belangrijk exportartikel.

MANNEN MET BAARDEN

De betekenis die werd toegeschreven aan het gezicht op de hals heeft door de eeuwen heen gewisseld: bijvoorbeeld Alva, Karel de Grote en Christus. De gezichten op baardmankruiken werden gemaakt met een mal, die werd aangebracht op de hals van de kan tegenover het oor. De intensiteit van baard, snor, wenkbrauwen en expressie van ogen kan sterk variëren. Verder werden vaak decoraties op de buik aangebracht, zoals acanthus- en rozenblaadjes en medaillons met onder andere een wapenschild, portret, gekroond hart of rozet.

HEKSENFLESSEN IN ENGELAND

De belangstelling voor de baardmankruik waaierde in de loop der eeuwen uit over westelijk Europa. Ook in Engeland was hij buitengewoon populair. Tussen 1640 en 1676 zijn in drie Engelse pottenbakkerijen baardmankruiken geproduceerd naar voorbeeld van de kruiken uit Frechen, weliswaar op beperkte schaal.

Bij archeologische opgravingen in Engeland zijn baardmankruiken met een wel zeer opvallende inhoud gevonden: *witch-bottles*, afgesloten met een kurk of loden stop. Daarin vond men urine, menselijk haar en nagelknipsels. Ook koperen naalden, ijzeren spijkers of een hartvormig stuk textiel waarin gebogen spelden waren gestoken. Deze heksenflessen werden gebruikt om hekserij te bezworen: hetzij door de fles in een vuur te verhitten, hetzij door deze te begraven of weg te gooien. Dat staat beschreven in een 17de-eeuwse Engelse publicatie.

Baardmankruiken met een dergelijk secundair gebruik

alias heksenfles

zijn tot op heden alleen in Engeland gevonden. Toch zijn er aanwijzingen dat het gebruik mogelijk vanuit Europa zou zijn overgewaaid naar het oosten van Engeland, waar heksenflessen veelal onder gebouwen, drempels of haarden worden gevonden. In Nederland en Duitsland waren in een vroeger stadium al voorbeelden bekend van het begraven van potten en kruiken onder drempels of haarden, en inherent hieraan ook de magie.

MAGISCHE BETEKENIS

Waarom nu juist een baardmankruik als heksenfles? Waarschijnlijk houdt dit verband met de soort magie:

Baardmankruik gevonden in Amersfoort (Centrum voor Archeologie, in bruikleen van Museum Flehite).

Evelyn Scheepsma is vrijwilligster bij het Centrum voor Archeologie, gemeente Amersfoort.

het uitbeelden van de te betoveren persoon of *image magic*. De gezichtsdecoratie, zo eigen aan de baardmankruik, zou in deze variant mogelijk de te beheksen persoon voorstellen. De heks wordt als het ware in de fles gelokt en onschadelijk gemaakt door de scherpe spelden.

WITTE WIEVEN IN HET VEEN

In Noordoost-Nederland zijn diverse baardmankruiken gevonden die in veengrond begraven waren. Tijdens de Middeleeuwen was het veen de plek waar witte wieven huisden. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen of er een verband gelegd kan worden tussen deze plek des onheils (veengrond) en de aanwezigheid van baardmankruiken als middel tegen toverij.

Verder zijn er de volksverhalen die refereren aan de Engelse heksenfles: bijna elke waarzegger of kerkdienaar maakte ter bezwering van hekserij gebruik van rituele handelingen zoals het koken van urine van het slachtoffer, met of zonder toevoeging van kleine voorwerpen (haar, nagels, spijkers etcetera).

MAGIE IN AMERSFOORT

Toeval of niet: in Amersfoort is een baardmankruik gevonden die wat decoratie betreft vrijwel identiek is aan een Engels exemplaar dat ook secundair gebruikt is als heksenfles. De eerste kwam in of kort vóór 1903 tevoorschijn bij het graven van een fundering in het afgebroken Elbrinkshofje, dat was gelegen tussen Breestraat en Elleboogsteeg. De tweede is opgegraven aan St. Paul's Wharf, aan de Theems in het centrum van Londen. Van een Amersfoorts secundair gebruik als heksenfles is tot op heden niets bekend. Wat wij inmiddels wél weten is dat dit type baardmankruik uit Frechen in Engeland 'uitverkoren' was om als heksenfles te dienen: uitwaaiende baard, rechte snor, ogen met pupillen, geprononceerde wenkbrauwen en op de buik een medaillon gevuld met rozet.

BRONNEN

- Christel van Hees, *Baardmannen en puntneuzen* (Zwolle 2002)
- Christel van Hees, *Baertcannen gelijk se genoemd worden* (Doctoraalscriptie Rotterdam 2000)
- W.A.B. van der Sanden, 'Baardmankruiken', in *Nieuwe Drentse Volksalmanak. Jaarboek voor geschiedenis en archeologie* (2004) 187-192
- W.A.B. van der Sanden, 'Tastbare toverij', *ibidem* 195-198

De winkels van architect B.W. Plooi

De Amersfoortse architect Bastiaan Willem Plooi (1890–1955) heeft veel voor de architectuur in Amersfoort betekend. Hij ontwierp woningen in bijvoorbeeld de Albert Cuypstraat en de Kattenkampen in de wijk Randenbroek, maar ook veel winkels. In dit artikel worden zijn belangrijkste winkelontwerpen behandeld.

door SASKIA SCHRIJER

VAN INSPECTEUR TOT ARCHITECT

Bastiaan Willem Plooi kwam in 1918 vanuit Soest in Amersfoort wonen, op 28-jarige leeftijd. Hij vestigde zich op de Woestijgerweg en liet zich registreren bij de gemeente als bouwkundig opzichter. In hetzelfde jaar trouwde hij met Cornelia Johanna Hendrina Wolters (1889-

Rechts: B.W. Plooi met zijn echtgenote in 1930.

Rechtsonder: Amersfoortsch Dagblad, 5 april 1924.

Onder: Langestraat 13 in 2011.

1947), met wie hij in de jaren erna een dochter en een zoon kreeg.

Plooi was begin jaren twintig werkzaam als inspecteur bij het gemeentelijke Bouw- en Woningtoezicht- en Woningbedrijf en hij werd daarnaast benoemd tot adjunct-inspecteur bij het bureau voor Volksgezondheid. Deze functie vervulde hij tot 1924. In dat jaar verhuisde het gezin naar de Arnhemseweg en bood Plooi zich aan als architect, zoals uit advertenties in Amersfoortse kranten uit die periode blijkt.

OPDRACHTEN

Plooi kreeg vanaf die tijd geregeld opdrachten als architect. Één van de eerste winkels die hij ontwierp was het pand van slagerij De Wolff, aan Langestraat 13 (thans

Boven: Leusderweg in 1995. Het linkerpand is een ontwerp van Plooi uit 1926.
 Links: Havik 7 in 2011.
 Onder: Arnhemseweg 30-32 in 1930.

sterdamse School. Vooral het door de daklijst heenzakende dakschild is daarvoor kenmerkend, net als de betonnen draagbalk met aardewerken detaillering *Vleeschhouwerij*, ontworpen door kunstenaar Miedema uit Gouda. Vorig jaar heeft beeldhouwer Ton Mooy de aardewerken ossenkop in het midden van het ontwerp nagemaakt en teruggeplaatst, die in de jaren tachtig verdwenen was.

H.W. Mur). Plooi maakte in 1924 een ontwerp voor de verbouwing van dit pand, waarbij onder meer de voorgevel en inrichting van de winkel werden veranderd. De gevel in het nieuwe ontwerp had een detaillering in Amsterdamse-Schoolstijl en kenmerkte zich door een fijngrintbetonbalk, waarop het woord *Vleeschhouwerij* in gesmeede letters was bevestigd (thans verdwenen). Een jaar later kwam de verbouwing gereed van een andere slagerswinkel aan Havik 7, tevens naar ontwerp van Plooi. Ook dit toonde duidelijke invloeden van de Am-

Kenmerkend voor de ontwerpen van Plooi is het toegevoegd van glas-in-lood met roedenverdeling in de vensterpartijen. Ook bij Havik 7 is glas-in-lood toegepast en thans nog aanwezig. Naar alle waarschijnlijkheid werden de ontwerpen gemaakt door Alex Luigjes sr. In 1926 ontwierp Plooi opnieuw een slagerij, voor de firma Wed. A. van de Starre aan Leusderweg 6. Een jour-

Boven: Opening van garage Van Hamersveld in 1930; rechts architect Plooij.
Links: De verbouwde en uitgebreide garage.

nalist van het *Amersfoortsch Dagblad/De Eembode* omschreef het ontwerp als volgt: 'De heer B.W. Plooij is er in geslaagd een geheel te scheppen dat dusdanig domineert, dat men moeilijk kan passeeren, zonder even de aandacht te schenken aan de moderne bouwstijl in deze omgeving.' Plooij voerde de etalagepui uit in teakhout. De driehoekige raampartijen werden doorgetrokken in de gevel. De verbouwing behelsde tevens een nieuwe inrichting van het interieur. Het pand is in de jaren negentig gesloopt. Het ontwerp dat Plooij in 1927 maakte voor

Foto's: Archief Eemland, p. 18 links en p. 19 links-onder: Saskia Schrijer.

Saskia Schrijer is medewerker van bureau Monumentenzorg Amersfoort.

kunsthandel Van der Vaart aan Arnhemseweg 30-32, lijkt sterk op het pand aan de Leusderweg.

In 1930 werd autogaragebedrijf L.A.A. van Hamersveld aan de Arnhemseweg verbouwd en uitgebreid naar ontwerp van Plooij. Hierin komt sterk de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid naar voren, onder meer door het gebruik van stalen grote vensters en baksteenornamentiek. Het gebouw werd in februari 1931 geopend onder grote belangstelling van de pers. Volgens een journalist van de al genoemde krant voldeed de inrichting van het gebouw 'aan alle eischen waaraan een modern autobedrijf tegenwoordig moet kunnen beantwoorden'.

STIJLBEWUST

Men kan stellen dat Plooij zijn winkelontwerpen aanpaste aan de architecturale mode uit de tijd. De meeste ontwerpen uit de jaren twintig tonen een sterke invloed van de Amsterdamse School. In de jaren dertig maakte hij ontwerpen die meer richting de Nieuwe Zakelijkheid gaan. Plooij heeft naast winkels ook vele andere bouwtypen in Amersfoort ontworpen. Zo werd in 1925 de kegelbaan van de sociëteit Amicitia verbouwd naar ontwerp van Plooij. Ook heeft hij verschillende fabrieken ontworpen, waaronder SOPLA (1926-1930) en de herbouw van Meursing aan het Smallepad (1941). Ook een aantal kerken en scholen is van zijn hand, zoals de Rehobothkerk aan de Dollardstraat 127-129 (1953) en de basisschool aan de Van Effenlaan 10 (1927-1928). Plooij is één van de Amersfoortse architecten die het gezicht van het 20e-eeuwse Amersfoort hebben bepaald.

HET FAVORIETE VOORWERP VAN...

Rienk Theisens

Mijn favoriet in Museum Flehite is de stadsplattegrond van Amersfoort uit de stedenatlas van Braun en Hogenberg uit 1588.

Ik heb iets met geografische kaarten, met name historische. Toen we in Amersfoort kwamen wonen, was ik al snel op zoek naar een

stadsplattegrond uit de 16de of 17de eeuw. Ik ben dan ook naar mijn vertrouwde kaartenwinkel Maasland in Maastricht gegaan. Daar lag een prachtige Braun en Hogenberg, met de hand ingekleurd. Die heb ik mezelf cadeau gegeven. Ik kijk er veel naar en mijmer over het verleden. Elke keer ontdek ik weer nieuwe details. De Blaeu-kaart van 1649 is alweer heel anders en dat maakt het ook spannend. Een vergelijking maken met de huidige stadsplattegrond is ook interessant. Ik heb een keer iemand horen zeggen: 'Zonder geschiedenis, geen toekomst'. Geschiedenis is overdracht, ook via kaarten. Om een stad uit te breiden is het belangrijk naar het verleden te kijken. Mijn ervaring is dat ik Amersfoort snel heb leren kennen door de geschiedenis van de stad tot me te nemen via boeken, kaarten en musea. En natuurlijk ben ik meteen lid geworden van de Oudheidkundige Vereniging Flehite!

Ik vraag hierbij mijn collega-bestuurslid Agnes Houët om de volgende keer een favoriet voorwerp te kiezen.

Rienk Theisens is bestuurslid van de Oudheidkundige Vereniging Flehite.

ENGELBERT L'HOËST, ZONNESCHILDER

De laatste Nederlandse expressionist

Ruim twee jaar na zijn overlijden organiseert Museum Flehite tot 28 maart een grote overzichtstentoonstelling van het werk van Engelbert L'hoëst (1919-2008). Kunstverzamelaar en -handelaar Leendert van Lier noemde hem de laatste Nederlandse expressionist.

Engelbert L'hoëst werd op 15 september 1919 geboren in de Coninckstraat in Amersfoort. Hij werd door pleegouders opgevoed. L'hoëst wist al op jonge leeftijd dat hij schilder wilde worden en ging op zijn 17e in de leer bij de schilder A.C. Sleswijk in Soest. Op Tweede Kerstdag 1959 brandde zijn huis volledig af. L'hoëst verloor daarmee bijna zijn complete oeuvre. Driemaal verloor hij zijn geliefde als gevolg van een ernstige ziekte. Steeds hield de schilderkunst hem echter op de been.

Net als Van Gogh werd L'hoëst aangetrokken

door de zon in het zuiden. Onder invloed van het mediterrane licht ontwikkelde hij een sterk coloristische vorm van expressionisme. In Nederland werd hij vooral aangetrokken

door het rivierenlandschap en kwamen zijn Hollandse 'hemelbeelden' tot stand.

Engelbert L'hoëst was een veelzijdig kunstenaar. Hij was de 85 al gepasseerd toen hij in 2006 voor het eerst in zijn geboortestad werd gepresenteerd, in Museum Flehite. Vijf jaar later volgt nu een grote tentoonstelling met de langverwachte monografie (zie p. 22).

In 1993 was Museum Flehite gelukkig met de aankoop van het afgebeelde fictieve stadsgezicht van Herman Kruijder voor f 8.533,- dankzij een speciale subsidie van de gemeente (in de monografie staat per abuis f 60.000,-). Groot was de verrassing toen Engelbert in 2006 verklaarde dat hij het in 1947 geschilderd had! Hij had *Amersfoort, wederopbouw* in consignatie gegeven bij een Larense galerie en daarna niet meer teruggezien. De galeriehouder had het schilderij 'opgewaarderd' door de signatuur te vervalsen.

Nieuwe boeken

Hildo van Engen en Kaj van Vliet (red.), *De nalatenschap van de Paulusabdij in Utrecht*

(Hilversum: Verloren 2011), 192 pp, ISBN 978 90 8704 223 3, € 19,-

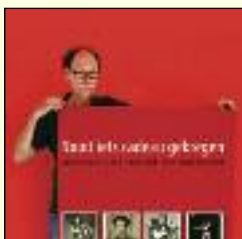
Wetenschappelijke bundel met iets meer aandacht voor de monniken dan in het volgende plaatwerk. (Verschijnt in juni.)

Hein Hundertmark en Kaj van Vliet, *De Paulusabdij. Achter de muren van Utrechts oudste klooster*

(Utrecht: Matrijs 2010), 288 pp, ISBN 978 90 5345 360 5, € 34,50

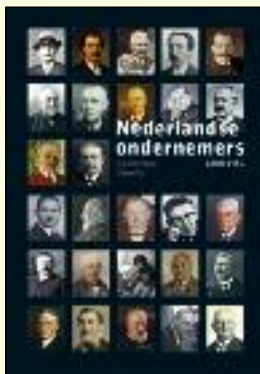
De Sint-Paulusabdij is begonnen als de Hoehorst op de Heiligenberg in Leusden (± 1000-1050). Ook daarover schetsen de auteurs voor het eerst een helder beeld, met nieuwe informatie, ook over de verhuizing naar Utrecht. Zie ook de tentoonstelling op p. 24.

Channa Kalmann, Gerda Kalmann-Hermans, *Nooit iets cadeau gekregen: succesvolle mensen uit een volksbuurt*

(Utrecht: Weerdsloop, 2010), 143 pp., ISBN 9789081526326, € 14,50

In het boek komen achttien mensen aan het woord die opgegroeid zijn in het Soesterkwartier en die ondanks (of misschien wel dankzij) hun afkomst succesvol zijn geworden. Het boek begint met een schets van de wijk door Arjeh Kalmann, oud-hoofdredacteur van de *Amersfoortse Courant*.

Joop Visser, Matthijs Dicke en Annelies van der Zouwen, *Nederlandse Ondernemers 1850-1950: Gelderland en Utrecht*

(Zutphen: Walburg Pers, 2010), 406 pp., ISBN 9789057306877, € 39,50

In dit tweede deel van een zesdelige, rijk geïllustreerde serie staan onder meer biografieën van Christoph Pleines (zeepfabriek), Arie de Rooij (Remia) en August Eysink (rijwielen-, automobielen- en machinefabriek).

Henk van der Lee, *'Zij kwamen op de koffie'. Branderserfgoed in Amersfoort*

(Amersfoort: Siesta, 2011), 26 pp, € 6,- via info@siesta-amersfoort.nl

Fraai vormgegeven historie van de Amersfoortse koffiebranders Ruys (1900-1953) en Dorlas (1922-1981). Zij waren ook actief in de tabak.

Willem Meuleman, Astrid Vis. *Een leven lang tussen de dieren*

(Dierenpark Amersfoort, 2010), 128 pp, ISBN 978 90 816405 1 0, € 19,95

Het levensverhaal van de eigenaar is eigenlijk ook het verhaal van het Dierenpark, sinds 1948.

Jos van Bommel, *25 Tjoepverhalen. 25 jaar Snel Verzet*

(Hoogland 2009), 123 pp, € 8,- bij Bike Totaal, Hamseweg 15, Hoogland
Bundel verhalen over racefietsers die sinds 1988 verschenen in het clubblad *Tjoep*.

Onno Maurer, Liselotte en Walter Farrenkopf, Hans-Jörg Modlmayr, *Zonneschilder: Engelbert L'hoëst 1919-2008*

(Amersfoort/Venlo: Museum Flehite/Van Spijk Uitgevers, 2011), 144 pp, 160 kleurenfoto's, ISBN 978 90 6216 519 3, € 29,95

Monografie bij de tentoonstelling in Museum Flehite (zie p. 21).

Kees van Kesteren, *Kloosterkapel, turfschuur, concertgebouw...: een worsteling door de eeuwen... 1410-2010: 600 jaar Sint Aegtenkapel Amersfoort*

(Amersfoort: Kees van Kesteren, 2010), 37 pp, € 5,-

De geschiedenis van de kapel en het voormalige Sint-Aagtenklooster aan 't Zand, met veel foto's. Kees van Kesteren is de beheerder.

J.W. van Maren, *'Bestuurders van Woudenberg tussen 1739 en 1852'*

In: *De Klapperman. Bijdragen tot de geschiedenis van Woudenberg* (Woudenberg: Stichting Oud Woudenberg, 2010), 74 pp. via 033 286 3649

Resultaat van het onderzoek naar de bestuurlijke elite in de 18e en 19e eeuw. Naast de taken van de bestuurders komen ook de familierelaties aan bod.

TILLY DU PUI & GERARD RAVEN

Kapitale schilderijen voor Museum Flehite

Ravage schonk het museum het indrukwekkende schilderij van de executie van Oldenbarnevelt, dat in het vorige nummer is afgebeeld (p. 7). Het hangt nu in de entreehal. Met OVf-steun kochten wij een zegelstempel van Herman van Isselt (+1393/4), dat te zien is bij het glas van Hoogland in de stadszaal.

Maar het grote nieuws is het bruikleen van drie grote schilderijen van het Sint-Pieters- en Bloklandsgasthuis. Het museum mag ze twee jaar tonen; stilletjes hopen we dat het langer wordt...

Het grote portret van het gezin van gasthuismeester Joost van Vanevelt (zie afbeelding boven) hangt op een ereplaats in onze

stadszaal. Het is een prachtige illustratie van de Gouden Eeuw, met zwarte kleding en witte kragen. Paulus Bor sr. schilderde het in 1628. Opvallend is dat één van de elf kinderen de kleding draagt van een priesterstudent. De familie was rooms-katholiek en liet dat ook merken. Dat kon in Amersfoort...

In de Van-Campenzaal hangt *Petrus en Ananias* (zie afbeelding detail rechts) van Simon Henricx. Dit werk uit 1624 is een prachtige illustratie van Italiaanse invloed: de lichtval op het haar en het fluweel van de hoofdpersonen is levensecht. Vlakbij hangt een gezicht op Lyon door Matthias Withoos. De stad aan de rivier ligt in de diepte. De schilder moet de schetsen hebben gemaakt op de

terugreis van Rome in 1652.

Ten slotte is het open depot in de filmzaal opnieuw ingericht. De archeologische geschiedenis van de omgeving zijn weer in beeld gebracht. Ook zijn er nieuwe schenkingen te zien en een presentatie van 100 jaar Rode Kruis Amersfoort.

GERARD RAVEN

VOORTAAN 24 PAGINA'S

Misschien had u het al gemerkt: sinds het vorige nummer krijgt u er zomaar vier bladzijden bij! Gelukkig hebben wij meer kopij dan we kunnen plaatsen. Te vaak betekende dat inkorten of doorschuiven. Door zuinig beleid kunnen we dit doen zonder dat de deelnemers meer moeten betalen.

Cursus Op zoek naar de geschiedenis van mijn huis

Hoe zag mijn huis er oorspronkelijk uit? Wat is er in de loop der tijd allemaal verbouwd? Wie heeft er vroeger in mijn huis gewoond? In deze cursus leert Archief Eemland u onderzoek doen naar de geschiedenis van uw eigen woning, straat, buurt of wijk. Met behulp van bouwtekeningen, beeldbank, kadaster, adresboeken, bevolkingsregister en het notarieel archief wordt er gezocht naar antwoord op uw vragen en doet u hopelijk bijzondere ontdekkingen. De cursus vindt plaats op zaterdag 14 en 28 mei van 9 tot 12 uur en kost € 25,-, inclusief materiaal. Op de eerste ochtend krijgt u toelichting over het archief, de studiezaal, de website en de verschillende collecties. Diezelfde ochtend zet u ook uw eerste onderzoeksstappen. De tweede ochtend zoekt u naar nog meer gegevens, waarbij de cursusleiders u ondersteunen.

Rondleiding Archief Eemland

Er gaat niets boven het origineel! Wilt u topstukken uit de collectie in levenden lijve bekijken? Dat kan. In één uur maakt u gratis kennis met het archief, krijgt u een kop koffie en vervolgens een rondleiding in de studiezaal en het depot. Dit kan op de volgende woensdagmiddagen van 15 tot 16 uur: 9 maart, 13 april en 11 mei.

De activiteiten vinden plaats in Museum Flehite, tenzij anders vermeld; NGV in De Brug, Schuilenburgerweg 2. Tentoonstellingen zijn geordend op einddatum.

NGV = *Nederlandse Genealogische Vereniging*

OVF = *Oudheidkundige Vereniging Flehite*

Woensdag 9 maart, 13 april, 11 mei, 15-16 uur

Rondleiding Archief Eemland. Zie p. 23.

Zondag 20 februari, 20 maart, 17 april, 15 mei, 10.30 uur

Koffieconcert met Bob Kaufmann, geïnspireerd op de wisseltentoonstelling.

Dinsdag 22 februari, 20.00 uur

Lezing OVF: *De Heiligenberg*. Wim de Gans over het ontstaan van de berg en naastgelegen beek. Daarnaast zullen mogelijke discrepanties tussen sage, geschiedenis en aardkunde worden aangestipt. Entree voor OVF-leden gratis, voor niet-leden € 3,50.

Donderdag 10 maart, 17-19 uur

Historisch Café in het Stadscafé. Onderwerp zie www.archiefeemland.nl onder agenda. U kunt zich daar ook aanmelden voor de maandelijkse digitale uitnodiging.

Dinsdag 15 maart, 20-22 uur

Lezing NGV: *Hoe schrijf je een familiegeschiedenis?* door Marijke Hilhorst.

T/m 18 maart

Engelbert L'hoëst, zonnescilder. Tentoon-

stelling rond de laatste Nederlandse expressionist. Zie p. 21.

Donderdag 31 maart, 20-22 uur

Algemene Ledenvergadering OVF. De stukken liggen vanaf 25 maart ter inzage in Museum Flehite en staan ook op www.historisch-amersfoort.nl.

Donderdag 14 april, 17-19 uur

Historisch Café. Zie bij 10 maart.

Donderdag 14 april, 20-22 uur

Lezing NGV (na de ledenvergadering): *Eigen-tijdse toegankelijkheid van de archieven* door Aron de Vries en Julia Romijn.

T/m 29 april

...tot in de eeuwigheid. Schatten uit de Utrechtse Paulusabdij. Tentoonstelling in Het Utrechts Archief, Hamburgerstraat 28, Utrecht, www.hetutrechtsarchief.nl, 030 286 6611; di-za 10-17 uur. Zie ook p. 22.

Woensdag 4 mei

Film: Verzetsgroep Soesterkwartier. Zie p. 9.

Donderdag 12 mei, 17-19 uur

Historisch Café. Zie bij 10 maart.

Zaterdag 14 mei, 28 mei, 9-12 uur

Cursus *Op zoek naar de geschiedenis van mijn huis*. Zie p. 23.

Dinsdag 17 mei, 20-22 uur

Lezing NGV: *Digitale ontwikkelingen en de familiegeschiedenis* door Martijn Spruijt (Centraal Bureau voor Genealogie).

Donderdag 9 juni 17-19 uur

Historisch Café. Zie bij 10 maart.

3 april-26 juni

Nachtlicht. Tentoonstelling over de invloed van het gas- en elektrisch licht op de Nederlandse kunst tussen 1880 en 1940.

**OPEN HUIS
ARCHEOLOGISCH CENTRUM**

Iedere woensdagmiddag van 14.00-16.30 uur kunt u de werkplaats en expositieruimte bezoeken. Tevens spreekuur voor eigen vonden. Langegracht 11, toegang gratis.

KRONIEK

verschijnt viermaal per jaar. U kunt het blad thuis ontvangen door lid te worden van:

- Oudheidkundige Vereniging Flehite voor € 27,50 per jaar, waarbij u ook het jaarboek Flehite ontvangt
- Stichting Archeologie Amersfoort voor € 20,- per jaar, waarbij u ook de Archeologische Kroniek provincie Utrecht ontvangt en eventueel jaarboek Flehite

Oudheidkundige Vereniging Flehite

Secretaris: Agnes Houët-Berenschot
Vondelplein 1 • 3818 BC Amersfoort
033 463 49 89
secretariaat@historisch-amersfoort.nl
www.historisch-amersfoort.nl

Museum Flehite

Postbus 699 • 3800 AR Amersfoort
033 247 11 00
info@museumflehite.nl
www.museumflehite.nl
Bezoekadres: Westsingel 50
Open: di-vr 11-17 uur, za-zo en tweede feestdagen 12-17 uur

Bureau Monumentenzorg Amersfoort

Postbus 4000 • 3800 EA Amersfoort
033 469 48 16
ma.cramer@amersfoort.nl
Bezoekadres: Stadhuisplein 1
Open: ma-vrij 9.00-17.00 uur (graag op afspraak)

Archief Eemland

Postbus 4000 • 3800 AE Amersfoort
033 469 50 17
archiefeemland@amersfoort.nl
www.archiefeemland.nl
Bezoekadres: Stadhuisplein 7
Open: ma-do 9.00-17.00 uur

Stichting Archeologie Amersfoort (STAA)
Archeologisch Centrum

Postbus 4000 • 3800 AE Amersfoort
033 463 77 97
fme.snieder@amersfoort.nl
www.amersfoort.nl/archeologie
Bezoekadres: Langegracht 11
Open: wo 14.00-16.30 uur en op afspraak

Redactie

Max Cramer • Tilly du Pui • Gerard Raven • Saskia Schrijer • Francien Snieder • Yvonne Tanke • Piek Theisens

Redactieadres

Museum Flehite Amersfoort
Breestraat 80 • 3811 BL Amersfoort
g.raven@museumflehite.nl

De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen in te korten en/of te herschrijven, zo mogelijk in overleg met de auteur.

Meningen verwoord in de artikelen zijn niet noodzakelijk die van de redactie.

Uitgave van de *Kroniek* wordt mede mogelijk gemaakt door:

AMERSFOORTSE MAATSCHAPPIJ TOT
NV STADSHERSTEL

ISSN 1389-8442

IN DIT NUMMER

Nieuwe website Archief Eemland	2
Multitouchtafel	4
Twitter en Facebook	5
Oorlogsdagboek van 13-jarig meisje	6
Verzetsgroep Westerkerk	8
Gedicht uit Colditz	10
Britse militaire graven 1918-1919	12
Het glas van Hoogland	14
Baardmankruik alias heksenfles	16
Architect B.W. Plooi	18
Favoriete voorwerp/E. L'hoëst	21
Nieuws	22